

8,4%. Međutim, sve tri kategorije negradskih naselja povećale su udjel u ukupnom stanovništvu županije, i to: jače urbanizirana naselja sa 8,1% na 8,7%, slabije urbanizirana naselja sa 24,1% na 25,0% te seoska (ruralna) naselja sa 28,0% na 28,7%. Ukupno su negradiska naselja povećala svoj udjel u ukupnom stanovništvu *Vukovarsko-srijemske županije* sa 60,2% na 62,3%. Došlo je do – već prije istaknute – svojevrsne reruralizacije županije.

UTJECAJ SRBIJANSKE ORUŽANE AGRESIJE NA RAZVOJ STANOVNIŠTVA

Rat je jedan od najvažnijih “vanjskih” čimbenika demografskog razvoja. Štoviše, *ratna zbivanja su bitnim faktorom depopulacijskih procesa, napose ukupne, prirodne i emigracijske depopulacije*. Srbijanska oružana agresija na Republiku Hrvatsku, a u tome kontekstu i na područje *Vukovarsko-srijemske županije*, umnogome je promijenila i dodatno pogoršala dotadašnja demografska kretanja, proizvodeći pritom dalekosežne, i to uglavnom nepovoljne učinke po dinamičko-strukturni razvoj stanovništva, kako Hrvatske u cijelosti tako i ove županije. Uklanjanje ili ublažavanje demografskih posljedica rata bitnom je pretpostavkom svekolike demografske revitalizacije hrvatskoga i vukovarsko-srijemskoga prostora, a time i ključna podloga njihovog ukupnog društvenog i gospodarskog razvoja.

Rat i okupacija (1991.–1998.)

Srbijanska oružana agresija na *Vukovarsko-srijemsku županiju* započela je drugog svibnja 1991. godine, kada je iz zasjede, u Borovu, naselju s većinskim srpskim stanovništvom, smještenom nekoliko kilometara sjeverno od Vukovara, na cesti Vukovar-Dalj, ubijeno dvanaest hrvatskih policajaca. U akciji protiv hrvatskih redarstvenih snaga su, uz domaće pobunjene Srbe, sudjelovali i brojni srpski dobrovoljci iz Srbije. Nakon toga uslijedile su blokade prometnica koje su se postavljale u naseljima u kojima su Srbi imali većinu stanovništva (Trpinja, Bršadin, Borovo, Mirkovci i druga). Tijekom ljeta 1991. godine sustavno su topništvom iz žarišnih naselja agresije napadani Borovo-naselje u Vukovaru, samo središte Vukovara, Vinkovci, pa i pojedina seoska naselja većinom nastanjena hrvatskim stanovništvom (Jurčević, 1996.). Sva naselja *Vukovarsko-srijemske županije* u kojima su prema popisu 1991. godine Srbi činili većinu stanovništva postala su uporišne točke agresije. U tom su se smislu naročito isticala naselja – Borovo i Mirkovci.

Ona su, prema popisu iz 1991. godine, imala ukupno 9 675 stanovnika (4,2% stanovništva županije), od kojih je Hrvata bilo 1 139 (11,8%), Srba 7 521 (77,7%) te ostalih (i nepoznato) 1 015 stanovnika (10,5%). U Mirkovcima i Borovu Srbi su činili gotovo petinu svega srpskog stanovništva u *Vukovarsko-srijemskoj županiji*.

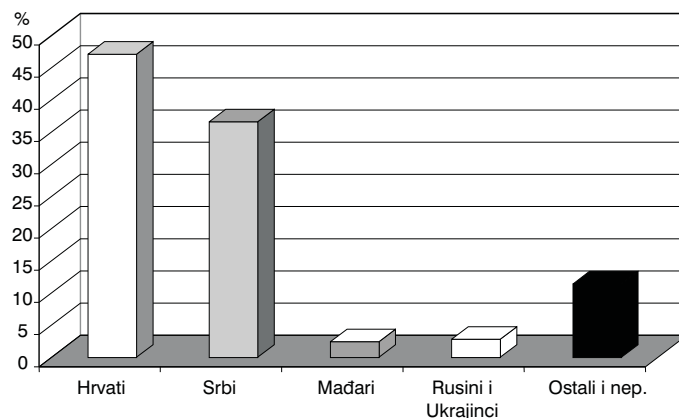
Tijekom kolovoza 1991. godine napadnut je Vukovar, kao i naselja u njegovom užem i širem okruženju (Bogdanovci, Sotin, Lovas, Bapska, Ilok, Stari Jankovci, Ilača, Tovarnik, Tordinci, Nuštar...). Vrhunac agresije dosegnut je u studenom iste godine kada je nakon 3-mjesečnih teških borbi slomljen otpor branitelja Vukovara. Okupacijom ovoga grada, kao i svih naselja bivše općine Vukovar te većine naselja u bivšoj općini Vinkovci, agresori su zaposjeli gotovo polovicu površine *Vukovarsko-srijemske županije*, koju su potom "uključili" u tzv. Republiku Srpsku Krajinu.

Etnička pripadnost	Apsolutni pokazatelj	Razmjerni pokazatelj	% u ukupnom stanovništvu županije	% u ukupnom broju pojedinog naroda
Hrvati	52271	47,1	22,6	33,1
Srbi	40259	36,6	17,4	88,5
Mađari	2707	2,4	1,2	86,8
Rusini i Ukrajinci	3157	2,8	1,4	91,0
Ostali i nepoznato	12543	11,4	5,4	59,6
Ukupno	110937	100,0	48,0	-

Izvor: Popis stanovništva 1991., Narodnosni sastav stanovništva po naseljima, Dokumentacija 881, RZSRH, Zagreb, 1992.

Tablica 42.

Etnička struktura stanovništva bivših okupiranih naselja Vukovarsko-srijemske županije prema popisu iz 1991. godine

Graf 18.

Etnička struktura stanovništva bivših okupiranih naselja Vukovarsko-srijemske županije prema popisu 1991. godine

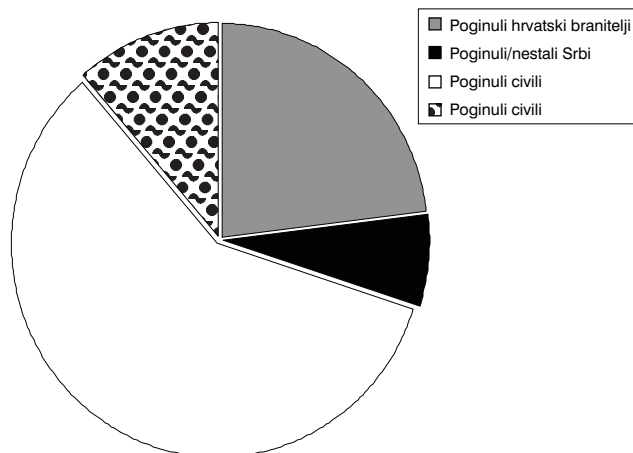
Do kraja 1991. godine pod okupacijom su se nalazila 54 naselja ili 64,3% svih naselja županije. Valja istaknuti da su neka od preostalih neokupiranih naselja pretrpjela

velika ljudska stradanja i materijalna razaranja jer su se nalazila na pravcima glavnih operacija srbijanskih postrojbi ili su se nalazila na crtama bojišnice, pa ih je agresor u nemogućnosti zauzimanja napadao topništvom sa sigurne udaljenosti. Više nego očit primjer naselja iz te skupine je svakako Nuštar koji je, zahvaljujući činjenici da se nalazi na cestovnoj i željezničkoj komunikaciji Vinkovci – Vukovar, predstavljao važan strateški cilj srbijanskoga agresora te je u isto vrijeme bio i jedna od ključnih obrambenih točaka istoka Hrvatske. Unatoč višekratnim pokušajima Srbi ga nikada nisu uspjeli zaposjesti.

U okupiranim je naseljima, prema popisu 1991. godine, živjelo ukupno 110 936 stanovnika ili 48,0% stanovništva *Vukovarsko-srijemske županije*, odnosno 2,3% ukupnog stalnog stanovništva Hrvatske. Relativnu većinu u stanovništvu okupiranih naselja imali su Hrvati (47,1%); za njima su slijedili Srbi (36,3%), Rusini i Ukrajinci (2,8%), Mađari (2,4%) te ostali i nepoznato (11,4%). Prijeratnu hrvatsku etničku većinu u okupiranim naseljima dobro ilustriraju i podatci na razini naselja. Naime, od 54 okupirana naselja hrvatsku je većinu imalo 29 naselja ili 53,7% (34,5% svih naselja u županiji). Većinu Srba imalo je 21 naselje ili 38,9% (25,0% svih naselja u županiji). U dva su naselja većinu imali Rusini i Ukrajinci (Petrovci i Mikluševci), a u dva naselja Mađari (Čakovci i Korog).

Koncem 1991. godine u cijelosti su bili okupirani *gradovi* Ilok i Vukovar, djelomično *grad* Vinkovci (okupirano je bilo naselje Mirkovci s većinom Srba) dok je jedini neokupirani *grad* bila Županja. Istodobno, neokupirane su bile *općine*: Andrijaševci, Babina Greda, Bošnjaci, Cerna, Drenovci, Gradište, Gunja, Ivankovo, Jarmina, Otok, Privlaka, Stari Mikanovci, Vođinci i Vrbanja. U cijelosti su bile okupirane *općine*: Bogdanovci, Borovo (većina Srbi), Lovas, Markušica (većina Srbi), Negoslavci (većina Srbi), Nijemci, Stari Jankovci, Tompojevci, Tordinci, Tovarnik i Trpinja (većina Srbi). Djelomično je bila okupirana samo *općina* Nuštar (okupirana su bila naselja Cerić i Marinci, a neokupirano naselje Nuštar).

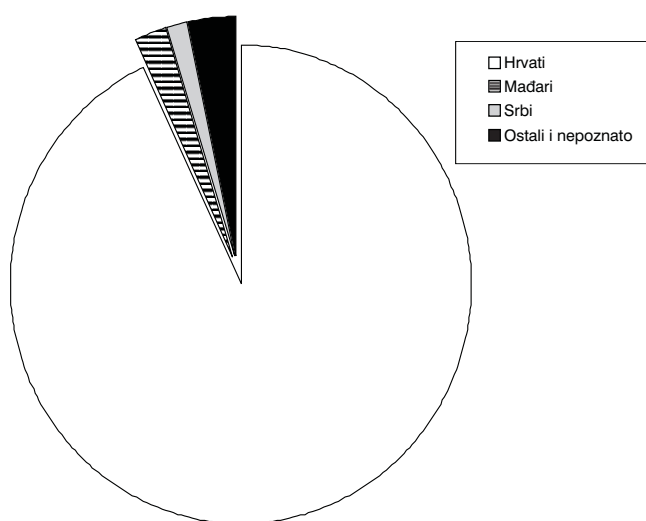
Prema do sada raspoloživim, ali nepotpunim podatcima, u *Vukovarsko-srijemskoj županiji* je između 1990. i 2002. godine poginulo, ubijeno, umrlo od posljedica rata ili se još uvijek smatra nestalim osobama približno 5 811 stanovnika županije ili 2,5% prijeratnog stanovništva županije (1991.). U strukturi tih gubitaka 1 334 stradalnika su hrvatski branitelji (23,0%), 654 osobe (11,3%) se još uvijek nalaze na popisu zatočenih, nasilno odvedenih i nestalih, 419 stradalih su poginuli/nestali Srbi⁸¹ te 3 404 osobe (58,6%) su stradali civili.⁸² Ti su izravni demografski gubit-

Graf 19.
 Struktura izravnih demografskih gubitaka Vukovarsko-srijemske županije tijekom Hrvatskog domovinskog rata

ci činili oko četvrtine svih smrtno stradalih i nestalih stanovnika Hrvatske tijekom Domovinskog rata, premda je ova županija, prema popisu 1991. godine, u ukupnom stanovništvu Hrvatske sudjelovala s tek 4,8%.

Na području županije otkriveno je ukupno 47 masovnih i veći broj pojedinačnih grobnica u kojima su se nalazile žrtve rata. Ove su masovne grobnice činile više od trećine svih do sada otkrivenih masovnih grobnica na bivšim okupiranim područjima Hrvatske. Iz otkrivenih masovnih i pojedinačnih grobnica u *Vukovarsko-srijemskoj županiji* ekshumirana su 1 882 tijela (57,1% svih ekshumiranih u Hrvatskoj), od kojih je identificirano 1 526 žrtava ili 81,1%. Na ovome području su otkrivene i tri najveće masovne grobnice iz Domovinskog rata – masovna grobnica na Novom groblju u Vukovaru iz koje je ekshumirano 938 posmrtnih ostataka žrtava agresije; masovna grob-

Graf 20.
 Etnička struktura prognanika Vukovarsko-srijemske županije sredinom 1996. godine

nica na Ovčari nedaleko Vukovara iz koje je ekshumirano 200 tijela ranjenika, bolesnika i bolesničkog osoblja iz vukovarske bolnice ubijenih nakon okupacije grada te masovna grobnica u Lovasu iz koje je ekshumirano 68 žrtava srbijanske agresije (Grujić, 2001.).

Nakon okupacije gotovo dvije trećine naselja *Vukovarsko-srijemske županije* srbijanski agresor je pristupio etničkom čišćenju⁸³ okupiranih naselja od hrvatskog i drugog nesrpskog stanovništva. Time je agresor nastojao ostvariti prostornu ali i učvrstiti demografsku okupaciju ovoga dijela hrvatskog državnog teritorija (Živić, 1997.). Od ukupnog broja prognanika iz ove županije sredinom 1996. godine (50 648 osoba) 93,0% su bile hrvatske, 2,3% mađarske, 1,8% rusinsko-ukrajinske i tek 1,3% srpske etničke pripadnosti.⁸⁴ Znamo li da su se sredinom te godine u progonstvu nalazile uglavnom osobe iz tada okupiranih naselja, onda možemo procijeniti da je etničkim čišćenjem bilo zahvaćeno najmanje 90,0% prijeratnog hrvatskog stanovništva okupiranih naselja *Vukovarsko-srijemske županije*.

Prisilne migracije kao čimbenik kretanja broja i strukturnih promjena stanovništva između 1991. i 2001. godine

Vodeći čimbenik promjena u kretanju broja stanovnika i etničkoj strukturi stanovništva u *Vukovarsko-srijemskoj županiji* bili su migracijski procesi uzrokovani ratom protiv Hrvatske, a dijelom i zbog rata u Bosni i Hercegovini. Do tih podataka se došlo na temelju svih relevantnih demografsko-statističkih izvora podataka i istraživanja tijekom proteklih godina.

Riječ je, dakle, ponajviše o fenomenima prognaništva i izbjeglištva. U stručnoj te međunarodnoj političko-pravnoj terminologiji pod pojmom izbjeglice podrazumijevaju se "osobe koje zbog ratnih opasnosti, polit. nasilja i inih nevolja bježe iz zemlje ili kraja i traže zaklon u drugome kraju ili zemlji" (*Leksikon migracijskoga i etničkoga nazivlja,...*, Zagreb, 1998., 90.) U dosadašnjem se svjetskom iskustvu izbjeglištvo uvijek identificiralo s napuštanjem zemlje (države) stalnog boravka. Specifičnost srbijanske ratne agresije na Hrvatsku, tijekom koje je veliki broj hrvatskih građana bio prisiljen napustiti svoj dom, a pritom ne izbjeci u inozemstvu nego ostati u zemlji, zahtijevala je određene korekcije u pojmovnom i sadržajnom određenju fenomena izbjeglištva. Tako su se pojmom "izbjeglica" definirale osobe koje su, zbog rata u Bosni i Hercegovini ili pogoršanja političkih i sigurnosnih prilika u SR Jugoslaviji, napustile te zemlje te privremeni smještaj kroz traženje izbjegličkog statusa našle u Republici Hrvatskoj. Za "unu-

tarhrvatsku” izbjegličku populaciju u znanstveno-stručnu terminologiju ušao je pojam “prognanik”.

Prema podacima Uprave za prognanike, povratnike i izbjeglice iz rujna 2001. godine, *Vukovarsko-srijemska županija* je imala 55 532 službeno evidentirane prognane osobe, najvećma iz bivših okupiranih naselja. Ti su prognanici činili 24,0% ukupnog stanovništva županije te 50,1% stanovništva bivših okupiranih naselja županije. Od toga broja, 42 396 osoba ili 76,3% svih prognanika, do rujna 2001. godine se vratilo u svoja prijeratna prebivališta, dok je 13 136 osoba još uvijek bilo u statusu prognanika. S obzirom da je, iz sigurnosnih, psiholoških i drugih ratom uzrokovanih razloga, koncem 1991. i početkom 1992. godine, određeni broj stanovnika *Vukovarsko-srijemske županije* privremeno napustio svoja naselja koja nisu bila okupirana, ali su se nalazila na crti bojišnice te su trpjela stalne ili povremene topničke i druge napade srbijanske vojske, ukupan broj prognanih osoba bio je veći od službeno registriranog. Osim toga, dio protjeranog stanovništva nikada se nije registrirao pri Uredu za prognanike i izbjeglice, a dio je nakon protjerivanja (privremeno) napustio Hrvatsku, te tako, također, ostao statistički neevidentiran (Drmić, 1999.). Procijenjeno je da se sredinom 1992. godine izvan svojih domova, u Hrvatskoj ili u srednjoeuropskim i zapadnoeuropskim zemljama, nalazilo blizu 90 000 stanovnika *Vukovarsko-srijemske županije* (Živić, 1999.).

Stanovništvo iz neokupiranih, ali ratom ugroženih naselja vratilo se svojim domovima uglavnom do konca 1992. godine. Značajniji povratak prognanika u bivša okupirana naselja započeo je tek nakon 15. siječnja 1998. godine, tj. nakon završetka procesa mirne reintegracije hrvatskoga Podunavlja u ustavni i političko-teritorijalni ustroj hrvatske države. Dinamika povratka ovisila je ne samo o brzini političke reintegracije ovoga područja nego i o stupnju obnove ratom razorenih stambenih objekata te prometne, komunalne i gospodarske infrastrukture, kao i o ukupnoj društveno-gospodarskoj preobrazbi kraja. Kada je u pitanju *Vukovarsko-srijemska županija* valja istaknuti da je dugotrajna srbijanska okupacija dvije trećine njezinih naselja, uz posvemašnje razaranje i otuđenje (pljačku) važnih prirodnih resursa (šume, nafta), utjecala na stanovitu socio-psihološku i gospodarsku integraciju jednog značajnog dijela prognaničke populacije u naseljima diljem Hrvatske gdje su bili privremeno smješteni. Potonje se osobito odnosi na mlađu i visokoobrazovanu skupinu vukovarsko-srijemskih prognanika. Valja, doduše, priznati da i politika povratka koju je proteklih godina provodila hrvatska državna vlast nije uvijek slijedila potrebe i interese progna-

Tablica 43.

Statistika povratka prognanika i iseljenih osoba u Vukovarsko-srijemskoj županiji 2001. godine

Grad/općina	Povratnici – bivši prognanici	Prognanici u statusu	% stanovništva 1991. godine*	Manjinski povratak**	Zahtjevi za manjinski povratak
Ilok	5564	923	66,5	64	4
Vinkovci	1103	230	3,5	321	176
Vukovar	14464	8607	49,4	2236	1196
Županja	86	0	0,6	6	1
<i>Gradovi</i> – ukupno	21217	9760	28,3	2627	1377
Bogdanovci	1551	283	56,6	32	6
Borovo	338	432	12,0	84	41
Lovas	1400	155	69,7	16	7
Nuštar	2690	193	43,6	23	13
Nijemci	5103	411	79,2	13	2
Stari Jankovci	3593	595	63,3	34	4
Tompojevci	1439	243	54,4	17	3
Tordinci	1949	345	80,0	10	5
Tovarnik	2631	514	74,2	41	4
Trpinja	225	115	4,4	95	42
Otok	74	3	1,0	0	0
Privlaka	55	0	1,6	0	0
Markušica	47	79	3,4	139	36
Ostale općine	84	8	0,2	24	23
<i>Općine</i> – ukupno	21179	3376	20,2	528	186
Županija – ukupno	42396	13136	24,0	3155	1563

* Uključuje udjel prognanika i bivših prognanika u ukupnom broju stanovnika 1991. godine.

** Uključuje povratak i zahtjeve za povratak iz SR Jugoslavije, Bosne i Hercegovine i drugih naselja hrvatskoga Podunavlja.

Izvor: Statistika povratnika i preostalih zahtjeva za povratak, Ukupna statistika prema adresi povratka, Ministarstvo za javne radove, obnovu i graditeljstvo, Uprava za prognanike, povratnike i izbjeglice, Zagreb, 2001.

Ako u račun uzmemo samo registrirani broj prognanika iz okupiranih naselja, tada vidimo da su oni činili 66,5% stanovništva *grada* Iloka prema popisu 1991. godine, 49,4% stanovništva *grada* Vukovara, 56,6% stanovništva *općine* Bogdanovci, 69,7% stanovništva *općine* Lovas, 79,2% stanovništva *općine* Nijemci, 63,3% stanovništva *općine* Stari Jankovci, 54,4% stanovništva *općine* Tompojevci, 74,2% stanovništva *općine* Tovarnik, čak 80,0% stanovništva *općine* Tordinci itd.

Tablica 44.

Etnička struktura prognanika Vukovarsko-srijemske županije sredinom 1996. godine

Općina prognostva	Pokazatelj	Ukupno	Hrvati	Srbi	Mađari	Rusini i Ukrajinci	Ostali i nepoznato
Vinkovci	Apsolutni	16184	15222	114	666	34	148
	Razmjerni	100,0	94,1	0,7	4,1	0,2	0,9
Vukovar	Apsolutni	34464	31779	543	488	882	772
	Razmjerni	100,0	92,2	1,6	1,4	2,6	2,2
Ukupno	Apsolutni	50648	47001	657	1154	916	920
	Razmjerni	100,0	92,8	1,3	2,3	1,8	1,8

Izvor: Ured za prognanike i izbjeglice vlade Republike Hrvatske, Baza podataka, Stanje 1. 7. 1996.

Kada govorimo o ratom induciranim migracijama stanovništva, osim prognanika, valja spomenuti i iseljavanje Srba iz *Vukovarsko-srijemske županije*, koje je kontinuirano teklo svih ratnih godina, a i u poratnom razdoblju. Njih u tipologiji migracijskih kretanja tijekom Domovinskog rata i poraća možemo smatrati izbjeglicama i raseljenim osobama. Naime, pripadnici srpske etničke skupine koji su tijekom rata i poraća napustili Vukovarsko-srijemsku županiju i iz Hrvatske otišli u Bosnu i Hercegovinu, Crnu Goru i Srbiju, u tim su zemljama dobili izbjeglički status. Međutim, s obzirom da je "raseljena osoba širi (je) izraz za vrstu migranta, koji se našao na drugome mjestu, u pravilu zbog nekih životnih nevolja, s time da sami razlozi ne moraju nužno biti utvrđeni." (*Leksikon migracijskoga i etničkoga nazivlja*,..., Zagreb, 1998., 218–219.), primjereniji je termin "raseljena osoba", jer i uzroci odlaska Srba nisu povezani samo uz ratne neprilike, nego je riječ o mnogo složenijem problemu.

Nužno je pojmovno razlikovati prognaničku i izbjegličku populaciju u Hrvatskoj u odnosu na srpsku raseljeničku populaciju. Dok su kod prve dvije skupine rat i etničko čišćenje u pravilu jedini razlozi napuštanja prijeratnog prebivališta, kod treće skupine razlozi migriranja su bitno složeniji. Naime, dio Srba napustio je Hrvatsku zbog sigurnosnih i psiholoških razloga koje donosi rat, dio je iselio jer nije želio živjeti u novostvorenoj hrvatskoj državi, dio je otišao jer u tzv. Republici Srpskoj Krajini nije vidio gospodarske, društvene i političke perspektive svojega daljnjeg života u toj sredini; dio Srba je bio izmanipuliran promidžbenim ratom koji se vodio protiv Hrvatske itd. Međutim, najvažnija je činjenica da tijekom rata i mirne reintegracije u *Vukovarsko-srijemskoj županiji* nije bilo organiziranih i sustavnih pritisaka za iseljenjem pripadnika srpske etničke skupine. Stoga ovu migracijsku skupinu stanovništva ne možemo u klasičnom smislu poistovjetiti s izbjeglištvom niti je ono posljedica politike etničkog čišće-

nja, kako se to u dijelu domaće i međunarodne zajednice već godinama pokušava sugerirati javnosti i podmetnuti hrvatskoj vlasti.

Prema popisu i procjenama UNHCR-a sredinom 1996. godine u Srbiji i Crnoj Gori te Bosni i Hercegovini nalazilo se 9 051 stanovnik srpske etničke pripadnosti sa stalnim prebivalištem u bivšim općinama Vinkovci, Vukovar i Županja.⁸⁵ Oni su činili 19,9% Srba popisanih u županiji 1991. godine, 3,9% ukupnog stanovništva županije iz iste godine, te 2,7% svih iseljenih Srba iz Hrvatske sredinom 1996. godine. Čini se, ipak, da je nešto cjelovitije i pouzdanije podatke o broju iseljenih/izbjeglih Srba iz *Vukovarsko-srijemske županije* dao popis stanovništva u Srbiji 2002. godine.⁸⁶

Prema rezultatima toga popisa u Srbiji se u izbjegličkom statusu nalazilo ukupno 12 258 osoba⁸⁷ s područja *Vukovarsko-srijemske županije*, tj. iz bivših općina Vinkovci, Vukovar i Županja, u što su uključena i živorođena djeca u izbjeglištvu. Od toga broja, 8 028 osoba (65,5%) je s prijeratnim prebivalištem u bivšoj općini Vukovar, 4 084 osoba (33,3%) iz bivše općine Vinkovci te 146 osoba (1,2%) iz bivše općine Županja. Važno obilježje toga srpskog iseljeničkog/izbjegličkog kontingenta je vremenska kontinuiranost odlaska iz Republike Hrvatske. Čak 34,2% svih izbjeglica napustilo je *Vukovarsko-srijemsku županiju* između 1991. i 1994. godine, dakle u razdoblju u kojemu je postojala tzv. Republika Srpska Krajina i u kojemu su Srbi na okupiranim područjima imali apsolutnu vlast i potpunu kontrolu. Godine 1995. *Vukovarsko-srijemsku županiju* je napustilo 29,5%, a 1996. godine i kasnije još 35,0% popisom stanovništva ustanovljenih srpskih izbjeglica u Srbiji. Podatak o približno dvije trećine izbjeglih Srba do početka procesa mirne reintegracije i uspostave hrvatske vlasti na do tada okupiranim područjem *Vukovarsko-srijemske županije* ukazuje, dakle, na mnogostruko složenije razloge njihova odlaska, napose na one iz ekonomsko-socijalne domene.

Do rujna 2001. u *Vukovarsko-srijemsku županiju* iz Srbije i Crne Gore se vratilo 296, a iz Bosne i Hercegovine 12 osoba. Zahtjev za povratak, temeljem izdavanja hrvatskih dokumenata, podnijelo je još 69 stanovnika županije.⁸⁸

Uz iseljavanje srpskog stanovništva, na strani demografske "pasive" svakako valja upozoriti i na ekonomsku emigraciju, tj. iseljavanje stanovništva koje je bilo potaknuto gospodarskim zaostajanjem i socijalnom krizom. Međutim, i migracijske struje potaknute ekonomskim razlozima ne smijemo potpuno vrednovati izvan ratnog konteksta. Naime, ratna su razaranja pojačala negativne procese u gospodarskom razvoju, oni su pak inducirali nezaposle-

nost i socijalnu krizu, što je poticajno djelovalo na jačanje iseljavanja, kako u druga hrvatska područja, tako i prema inozemstvu. U jednom od prethodnih istraživanja procijenjeno je da je od sredine 1992. do sredine 1998. godine u inozemstvo iselilo približno 6 000 stanovnika *Vukovarsko-srijemske županije* (Pokos, 1999.). Osim toga, treba naznačiti da je, prema rezultatima popisa 2001., tijekom posljednjega međupopisja blizu 12 000 stanovnika županije sudjelovalo u unutarhrvatskim migracijama, tj. iselilo je iz ove županije te se nastanilo u drugim hrvatskim županijama; najviše u Gradu Zagrebu (31,0%) te u *Osječko-baranjskoj* (15,0%) i *Primorsko-goranskoj županiji* (9,0%).⁸⁹

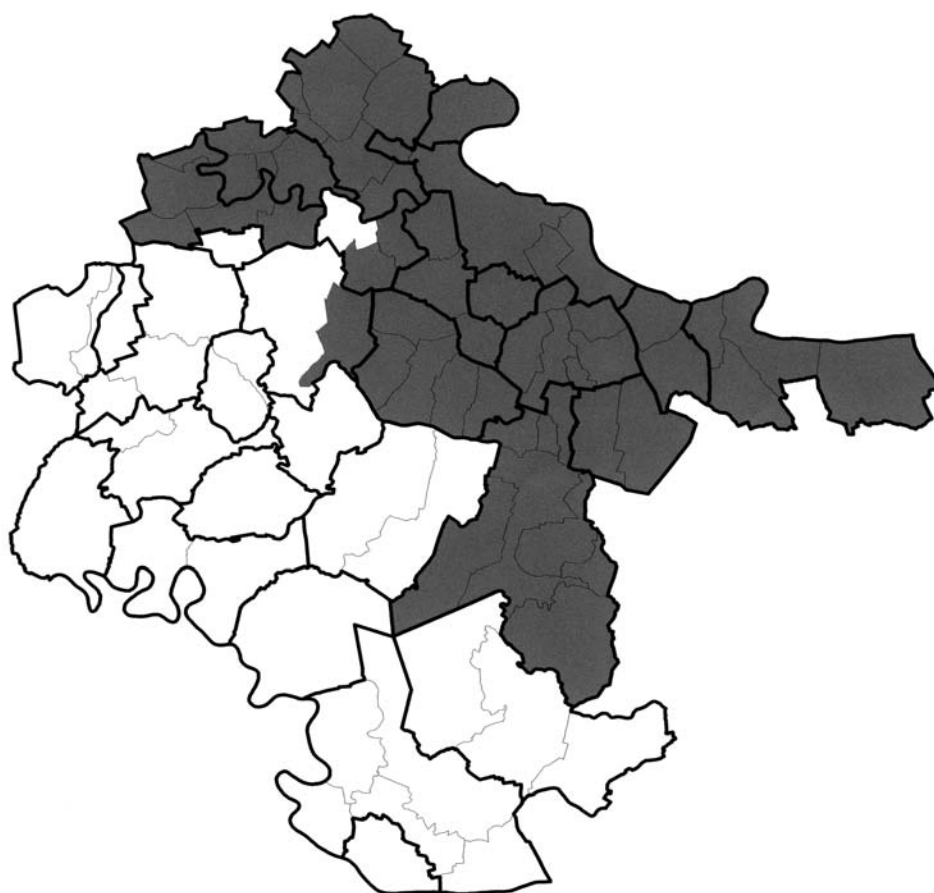
Nužno je još jednom istaknuti da je *Vukovarsko-srijemska županija*, naročito njezin južni dio koji je duž rijeke Save naslonjen na Bosnu i Hercegovinu, tijekom ratnog sukoba u toj zemlji bio odredištem značajnih izbjegličkih i useljeničkih struja kontingenata hrvatskog i bošnjačko-muslimanskog stanovništva iz Bosanske Posavine. To je, između ostalog, rezultiralo porastom broja stanovnika toga dijela *Vukovarsko-srijemske županije*. Naime, jedino je 16 naselja koja su do konca 1992. činila (bivšu) općinu Županja, u razdoblju 1991.–2001. godine iskazalo ukupan porast stanovništva od 5,7%. U istom su razdoblju naselja u bivšoj općini Vinkovci (40 naselja) i Vukovar (28 naselja) zabilježila ukupnu depopulaciju od 6,7%, odnosno, 26,5%. Procijenjeno je da je sredinom 1993. godine u *Vukovarsko-srijemskoj županiji* bilo smješteno blizu 26 000 izbjeglica, uglavnom iz Bosne i Hercegovine (Živić, 1999.). Mnogi su nakon toga svoj izbjeglički status dobivanjem hrvatskih dokumenata zamijenili useljeničkim statusom. U rujnu 2001. u županiji se još uvijek nalazilo 5 720 izbjeglica, od kojih 3 676 ili 64,0% u statusu i 2 044 ili 36,0% bez izbjegličkog statusa. Razumljivo je da je razmjerno visok međupopisni porast broja stanovnika nekih upravno-teritorijalnih sastavnica u južnom dijelu *Vukovarsko-srijemske županije* izravna posljedica činjenice da je u njima u vrijeme posljednjega popisa stanovništva još uvijek bio smješten značajniji broj bosansko-hercegovačke izbjegličke populacije koji su prema novim popisnim kriterijima 2001. godine popisani kao stanovnici ove županije, a time i Republike Hrvatske. Znakovit je u tom smislu demografski rast grada Županje od 1 948 stanovnika (15,3%) koji je većim dijelom posljedica činjenice da se u njemu u rujnu 2001. nalazilo još uvijek 1 420 izbjeglica iz Bosne i Hercegovine u statusu te 529 izbjeglica bez statusa.

Tijekom protekloga desetljeća *Vukovarsko-srijemska županija* je bila i odredištem odgovarajućih useljeničkih struja. Rezultati popisa 2001. su pokazali da su u županiju od

1991. do 2001. godine doselile ukupno 13 042 osobe, od kojih 8 824 ili 39,0% iz inozemstva (u što su uključeni i doseljenici iz država nastalih raspadom SFRJ). Daleko najveći broj doseljenih potječe iz Bosne i Hercegovine (7 573 osoba ili 86,0% svih doseljenih iz inozemstva).

Navedena migracijska kretanja, među kojima su ipak najčešća i najbrojnija prostorna kretanja stanovništva potaknuta i usmjeravana ratom, značajno su utjecala na suvremene promjene u kretanju stanovništva *Vukovarsko-srijemske županije*.

Slika 8.
Kartogram naselja županije
prema stanju okupiranosti

□ neokupirana naselja
■ okupirana naselja

10 0 10 20 30 km